МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

РАДЧУК АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 94 (477) «1860/1904»

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА СТАРИЦЬКОГО (1860 – 1904 рр.)

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії України Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор історичних наук, професор
Борисенко Володимир Йосипович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри історії України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Щербак Надія Олександрівна,
Київський національний університет
внутрішніх справ,
професор кафедри гуманітарних дисциплін;

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Молчанов Володимир Борисович,
Інститут історії України НАН України,
старший науковий співробітник
відділу історії України XIX – початку XX ст
.

Захист відбудеться «__» _____ 2013 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «__» _____ 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Т.А. Стоян.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дисертаційного дослідження полягає у гострій потребі використання творчої спадщини Михайла Старицького у патріотичному вихованні підростаючого покоління на прикладі героїв, систематизувати відомі і ввести до наукового обігу виявлені нами нові архівні джерела й документи, що висвітлюють його життєвий шлях, громадсько-культурницьку діяльність та літературну творчість. Грунтовне дослідження етапів становлення творчої особистості М. Старицького, впливу на нього ідей культурно-мистецького оточення та активної співпраці Михайла Петровича із Київською громадою дозволить більш глибоко вивчити діяльність М.П. Старицького в галузі української культури, українського національного відродження другої половини XIX ст..

Поставлена нами проблема особливо цінна в історіографічному розрізі, який склався в українській (дореволюційній та сучасній) історіографії щодо українського національно-визвольного руху. Суть цього розрізу полягає в комплексному висвітленні розвитку українського національного руху, діячі котрого у другій половині XIX ст. зосередилися на поширенні української мови, незважаючи на антиукраїнські імперські цензурні та інші заборони, забезпечували безперервність та поступальність процесу українського націотворення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисер таційне дослідження виконано згідно з науковою тематикою кафедри історії України Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова “Актуальні проблеми історії України”. Тему затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова 24 грудня 2009 р., протокол № 5.

Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу спеціальної літератури, широкої епістолярної спадщини та неопублікованих джерел реконструювати життя та діяльність М. Старицького, визначити його місце і роль у національно-культурницьких процесах України другої половини XIX ст.. Для досягнення окресленої мети дослідження визначено такі науково-дослідні **завдання:**

– з’ясувати стан наукової розробки означеної проблеми у вітчизняній історіографії, охарактеризувати комплекс джерельної бази та підібрати методи дослідження;

– встановити етапи формування і становлення М.Старицького як громадсько-культурного діяча та творчої особистості;

– дослідити вплив культурно-мистецького оточення сучасників М. Старицького на його національно-культурницьку діяльність;

– розкрити участь М. Старицького у діяльності Київської громади у 1860 – 1890 рр.;

– охарактеризувати соціально-історичну драматургію М. Старицького;

– проаналізувати історичну прозу М. Старицького;

– визначити значення театральної діяльності М. Старицького в історії українського професійного театру.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичне життя та національно-культурне відродження в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX ст..

Предмет дослідження – національно-культурницька діяльність та творча спадщина М. Старицького.

Хронологічні рамки дисертації охоплюють період від 40-х років XIX ст. до 1904 р. Нижня межа обумовлена початком формування особистості М.Старицького. Верхня межа датована припиненням громадської та національно-культурної діяльності М. Старицького внаслідок його смерті.

Методологічна база дослідження полягає у дотриманні принципів системного аналізу та узагальнення історичного плюралізму, багатофакторності, об'єктивності, системності. У процесі роботи над дисертацією були використані загальнонаукові та спеціальні історичні методи. У ході пошуку та підбору фактичного матеріалу, що розкриває національно-культурницьку діяльність М.Старицького, дисертант використав загальнонаукові методи. Спеціальні історичні методи дали змогу вирішити поставлені науково-дослідні завдання та зробити висновки одержаних результатів дослідження. У ході дослідження були використані такі спеціально історичні методи: історико-генетичний, порівняльний, типологічний, проблемно-хронологічний, діахронічного аналізу, періодизації та ретроспективний. Історико-генетичний метод дозволив простежити становлення роду Старицьких в Україні, вплив родинного оточення на формування світогляду майбутнього митця, також допоміг визначити місце подвижницької праці Михайла Петровича під час національно-культурного відродження України у досліджуваний період. Використання порівняльного методу дало змогу визначити новаторські заходи, спрямовані на розвиток театрального мистецтва України та оригінальний стиль автора і роль його творчої спадщини в українському літературному процесі другої половини XIX ст.. За допомогою типологічного методу вдалося визначити вплив культурно-мистецького оточення сучасників М. Старицького на його національно-культурницьку діяльність. Завдяки використанню методу періодизації досліджено у часовій послідовності процес формування і становлення творчої особистості М. Старицького, виявлено еволюцію та якісні зміни його національно-культурницької діяльності. Застосований ретроспективний метод допоміг виявити, що активна громадська позиція та культурно-мистецьке оточення були основними чинниками, що впливали на розвиток творчого таланту М. Старицького.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

Вперше:

– здійснено комплексне дослідження життєвого і творчого шляху М. Старицького. На основі раніше недосліджених архівних матеріалів та історичної літератури встановлено значення національно-культурницької діяльності М. Старицького в контексті історії України;

– дано загальну характеристику джерельної бази дослідження, введено в науковий обіг нові архівні матеріали, що дозволило критично проаналізувати попередніх дослідників та дійти до нових висновків;

– розкрито та проаналізовано етапи формування і становлення М. Старицького як громадсько-культурного діяча і творчої особистості в добу українського національного відродження другої половини XIX ст.;

Уточнено що:

– М. Старицький маючи талант драматурга, режисера і художнього керівника виступив основоположником українського музичного театру.

Дістало подальшого розвитку:

– дослідження впливу культурно-мистецького оточення сучасників М.С тарицького на його громадську і культурницьку діяльність; визначено роль родини Лисенків у формуванні М. Старицького як громадського і культурного діяча; розкрито специфіку взаємин М. Старицького з М. Драгомановим і Д.Я ворницьким під час імперської реакції; досліджено творчу співпрацю М.С тарицького і М. Заньковецької в період становлення українського професійного театру.

Практичне значення дисертації полягає у тому, що фактичний матеріал роботи, її основні положення, висновки можуть бути використані для написання наукових праць із визначеної та суміжної тематики, підготовки монографій і навчальних посібників, лекцій та семінарських занять з історії України, історії української культури та мистецтва.

Апробація результатів дисертаційної роботи відбулася на засіданнях кафедри історії України Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та семи науково-практичних конференціях: XI всеукраїнській науково-практичній конференції "Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції" (Київ, 2008), міжнародна наукова конференція "Україна в європейському цивілізаційному процесі: проблеми соціальної та інтелектуальної історії" (Дніпропетровськ, 2009), V міжнародна наукова конференція "Знаки питання в історії України: Україна на перехресті цивілізацій" (Ніжин, 2009), V науковий семінар "Роль визначних особистостей – митців, діячів науки та культури у процесі формування національної самосвідомості наприкінці XIX – початку XX ст." (Київ, 2009), всеукраїнська наукова конференція "Треті всеукраїнські Драгоманівські читання молодих істориків: актуальні проблеми вітчизняної та світової історії" (Київ, 2010), Всеукраїнська наукова конференція "Історія України крізь призму мікроісторії та історії повсякденності" (Київ, 2010), на всеукраїнській науковій конференції "Другі всеукраїнські Яворницькі наукові читання (Дніпропетровськ, 2010).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у п'яти статтях фахових періодичних видань України. Всі публікації є одноосібними.

Структура та обсяг роботи відповідає меті та завданням дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять параграфів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи становить 217 сторінок, із них основного тексту 174. Список

використаних джерел і літератури налічує 553 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обгрунтовано вибір теми, її актуальність, окреслено хронологічні межі роботи, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено методологічні принципи дослідження, розкрито наукову новизну, висвітлено практичне й теоретичне значення дисертації.

У першому розділі "**Стан історіографії, джерельної бази та методології дослідження проблеми**" визначено рівень наукової розробленості проблеми, охарактеризовано джерельну базу та методи дисертаційного дослідження.

Історіографія праць ділиться на чотири періоди. Перший період датується другою половиною XIX ст. – першою чвертю XX ст. Хронологічні межі другого періоду охоплюють 1920 – 1950-ті роки. Третій період 60 – 90-ті роки. Четвертий період охоплює добу незалежності України з 1991 р. і до сьогоднішнього часу. Періодизацію складено відповідно до етапів досліджень істориків національно-культурницької діяльності М. Старицького.

Перший період визначається появою відгуків та рецензій на драматичні твори М. Старицького. До цього періоду належать праці І. Александровського, О. Борковського, М. Гримач (псевдонім Б. Грінченка), М. Сумцов, М. Костомаров, Я. Клен. У своїх наукових доробках вони позитивно оцінюють

Другий період характеризується відсутністю системного підходу до вивчення національно-культурницької діяльності М. Старицького, але саме в цей період окреслюються основні напрями досліджень творчості митця. З' являються публікації О. Бедзик, М. Мороз, М. Рильського, І. Скрипник, Л. Сокирка. І. Стешенко, О. Стешенко, що розкривають життєвий і творчий шлях М. Старицького. Поетичну творчість письменника проаналізували такі

Наступний період дослідження життя і творчості М. Старицького припадає на 1960 – 1990 рр. Він вирізняється більш системним підходом до аналізу національно-культурницької діяльності М. Старицького. Л. Сокирко у критико-біографічному нарисі вперше проаналізував біографію, громадську і літературну діяльність письменника[1]. Загальну характеристику історичної прози М. Старицького подано у працях Н. Калениченко і М. Левченко[2]. Інші дослідники зосередили свою увагу на історичних романах письменника. Так, В.Олійник, аналізуючи роман "Останні орли", проводить паралелі та вказує на відмінні риси у розкритті однієї історичної події, Коліївщини, М.П. Старицьким і Т. Шевченком. Значну увагу приділено використанню письменником історичних джерел, наукових розвідок, його вмінню працювати з ними та відображати історичні події в художніх творах. Системні

Сокирко Л. М. П. Старицький. Критико-біографічний нарис / Л. Сокирко.–К. :Наукова думка. 1960. – 170 с.

Калениченко Н. Михайло Старицький. Проза / Н. Калениченко // Історія української літератури: У 8-ми т. – К., 1969. – Т. 4. – Кн. 2. – С. 47 – 51; Левченко М. Випробування історією: Український дожовтневий роман / М. Левченко – К.: Дніпро, 1970. – 260 с.

Останній період визначається як якісно новий у дослідженні різносторонньої діяльності М.Старицького. Грунтовним є дослідження І. Цуркана про творчу співпрацю М.Старицького і Л. Старицької-Черняхівської, про працю над романом-трилогією “Богдан Хмельницкий”, зроблене на основі аналізу архіву письменника. Воно спростовує певні міфи, що склалися про співавторство над романом та вводить у науковий обіг нові факти[3]. Повний аналіз історичної прози М. Старицького зроблений Н. Левчик. Дослідниця аналізує історичні погляди письменника, їх вплив та вплив доби XIX ст. на його творчість, акцентує увагу на високому моральному підтексті романів[4]. Важливими є дослідження, в яких розкривається вплив культурно-мистецького оточення письменника, та деякі факти його біографії та творчості , зроблені О.Стеценко, Л.Барабан, Ю. Хорунжим[5]. Монографічне дослідження життєвого та творчого шляху М. Старицького, що певною мірою висвітлює громадську та національно-культурницьку діяльність письменника, проведено О.Цибаньовою, яка вперше висвітлює громадську діяльність Михайла Старицького. Вона звертає увагу на дружні взаємини М. Старицького з М. Драгомановим, які спонукали першого до активної перекладацької діяльності. Аналізуючи театральні здобутки М. Старицького, О. Цибаньова доводить, що громадсько-культурницька діяльність спрямовувалась на розвиток українського професійного театру[6]. Загальні тенденції розвитку української культури другої половини XIX ст. розкрито в праці В. Борисенка[7]. Слід відзначити монографію Є. Бутенка “Родословная Старицких”, в якій автор вперше дає характеристику військової кар'єри батька М. Старицького[8]. Історію становлення та діяльності Київської громади проаналізувала Л.Іванова[9].

Цуркан І. Духовна близькість душ (творча співпраця М.Старицького і Л.Старицької -Черняхівської) // Українська мова і література в загальноосвітній школі. – К., 2001. – №1. – С. 48 – 51.

Левчик Н. Історична проза М. Старицького (Далекі образи – близькі ідеї). / Н. Левчик // Слово і час. – К., 1990. – № 12. – С. 38 – 44.

Стеценко О. Така його доля (Штрихи до портрета М. Старицького) / О.Стеценко // Дивослово. – К., 1997. – № 11. – С . 46 – 48; Барабан Л. М. Старицький і культурно-національне оточення / Л. Барабан // Народна творчість і етнографія. – К., 1990. – № 6. – С. 62 – 67; Хорунжий Ю. Шляхетні українки: Есеї-парсуни / Ю. Хорунжий – К., 2003. – 208 с.

Цибаньова О. Лаври і терни...: Життєвий і творчий шлях Михайла Старицького / О. Цибаньова – К., 1996. – 188 с.

Борисенко В. Курс української історії: З найдавніших часів до XX ст. / В. Борисенко. – К.: Либідь, 1998. – 616 с.

Бутенко Є. Родословная Старицких / Є. Бутенко. – Полтава. 2005. – 57 с.

Іванова Л. Українська суспільно-політична думка XVIII – XIX ст.: напрямки, форми, тенденції. Наукові розвідки / Л. Іванова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 340 с.

Аналіз історіографії засвідчив, що окремі аспекти окресленої проблеми досліджено у статтях та монографіях від другої половини XIX ст. до сьогодення. Відсутність комплексного дослідження національно-культурницької діяльності М. Старицького обумовила вибір теми цієї дисертації.

Джерельну базу дослідження становлять опубліковані та архівні матеріали, що зберігаються у фондах Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, (відділ рукописів і текстології), Музеї театрального, музичного і кіномистецтва України, Музеї видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького. На основі аналізу багатого і різноманітного матеріалу здійснено класифікацію комплексу джерел за чотирма групами як документальні джерела, матеріали особистого походження: автобіографічні спогади та епістолярна спадщина, спогади та листи сучасників М. Старицького, твори художньої літератури.

Першу групу становлять матеріали, що висвітлюють окремі факти біографії М. Старицького, добу життя і творчості письменника: “Замітки про судовий процес з Александровським”, “Свідоцтво про шлюб М.П.Старицького з С. В. Лисенко”, “Выписка з метричної книги про смерть М.П. Старицького”, “Духовное завещание”, записні книжки М. Старицького за 1884 – 1899 рр., спогади К. Антонович, С. Паньківського і М. Павловського, свідоцтво М. Старицькому на право придбання маєтку, довідка про стан здоров'я М. Старицького та його заповіт. Ці документи розкривають маловідомі факти біографії та громадської діяльності М. Старицького, формування громадського та творчого світогляду письменника, також вплив культурно-мистецького оточення другої половини XIX ст. на цей процес.

Матеріали, що характеризують творчу лабораторію письменника під час написання історичних драматичних і прозових творів: “Выписки з історичних праць” до романів і драми “Богдан Хмельницький”, “План до романа і драми “Богдан Хмельницкий” “Богдан Хмельницкий” роман в 4 частинах; “Буря” “У пристани” (друга і третя частини роману “Богдан Хмельницький”), “Богдан Хмельницький” 1894 р. (вирізк з газети “Московский листок”), “Буря” (друга частина роману “Богдан Хмельницкий”, вирізки з газети “Московский листок”) 1896 р., “Кармелюк” – проспект окремих глав роману, “Кармелюк” (окремі сторінки написані Л.М. Старицькою), “Молодость Мазепы”, “Богдан Хмельницкий”, “Драма без початку і кінця, “Зимовий вечір”. Драматичний етюд. 1902 р., “Крест жизни” драма, машинопис, 14. 04. 1901 р.; біографія М. Старицького та спогади про його творчу лабораторію О. Стешенко.

Ця група джерел найбільш повно характеризує М. Старицького як історичного прозаїка, частково розкриває його театральну діяльність. Деякі джерела, зокрема, спогади О. Стешенко, записна книжка за 1891 р., списки використаних письменником історичних джерел та досліджень дають змогу простежити дослідницьку роботу М. Старицького: опрацювання історичних джерел, співставлення поглядів істориків на ту чи іншу проблему, вироблення власних позицій, формулювання висновків на основі аналізу історичних документів та втілення їх в історичну прозу.

Другу групу утворюють джерела особистого походження: автобіографічні спогади та епістолярна спадщина, спогади М. Старицького про М. Лисенка, що відображають біографію письменника. Опубліковані автобіографічні спогади письменника про дитинство, що охоплюють період у його житті з 1840 до 1851 р., та юність – 1851 – 1859 рр., дають змогу простежити формування світогляду М.Старицького, фактори цього формування та їх вплив на подальше його життя. Епістолярну спадщину (понад 200 одиниць) становлять опубліковані та неопубліковані листи М. Старицького і листи його кореспондентів. Листування з відомими істориками, письменниками, літературними критиками, діячами культури дозволяє простежити активну й різнобічну громадську діяльність М. Старицького, співпрацю і особисті стосунки з багатьма культурними діячами періоду XIX ст ., їх взаємовпливи та духовне збагачення, реалізацію творчих ідей та задумів національно-культурницької діяльності Михайла Петровича.

Третю групу джерел становлять спогади та епістолярна спадщина сучасників М. Старицького. У дисертації використано мемуари М.Драгоманова , О.Пчілки, С.Русової, О.Лисенка, М.Садовського, П.Саксаганського, Л. Старицької-Черняхівської і С. Тобілевич. Завдяки цим матеріалам було розкрито та проаналізовано маловідомі сторінки біографії М. Старицького і деякі аспекти його національно-культурницької діяльності. Зокрема, праці М. Садовського, П. Саксаганського і С.Тобілевич висвітлюють театральну діяльність М.Старицького, коли він був антрепренером першої української професійної трупи. Серед великого комплексу епістолярної спадщини сучасників М.Старицького найціннішим є листування діячів Київської громади з М.Драгомановим “Архів Михайла Драгоманова. Т. 1”. Наприклад В. Антонович, М. Лисенко, Г. Житецький і Ю. Цвітковський у своїх листах до М. Драгоманова досить часто згадують про громадську діяльність М.Старицького в період дії Валуєвського циркуляру і Емського указу, акцентують на його активній перекладацькій і літературній творчості. Варто також виділити листи П. Куліша і Д. Яворницького, адресовані М.Старицькому, що засвідчують високий художній рівень історичної прози письменника.

До четвертої групи джерел входить творча спадщина М. Старицького: опубліковані і ненадруковані художні твори. Вони використані з метою розкриття історичних та історіософських поглядів митця, методологічних підходів письменника, визначення новаторських рис його творчої і громадської діяльності. Особливу увагу приділено дослідженню художньої історичної прози: роману-трилогії “Богдан Хмельницкий”, роману-дилогії “Молодость Мазепы”, “Руина”, романам “Останні орли”, “Разбойник Кармелюк”, повісті “Облога Буші”. Ці твори розглянуто в їх сучасних виданнях.

Отже, розлога джерельна база дає нам змогу критично проаналізувати уже відомі факти життя і творчості М. Старицького та об’єктивніше оцінити значення його національно-культурницької діяльності в контексті українського національного відродження другої половини XIX ст..

У другому розділі “Громадська діяльність М. Старицького” встановлено та проаналізовано етапи формування і становлення М. Старицького як громадсько-культурного діяча та творчої особистості на тлі подальшого розвитку національно-визвольного руху, що у другій половині XIX ст. набрав яскраво вираженого націотворчого характеру. Під час дослідження виділено чотири етапи: дитячі роки (1840 – 1851 рр.), гімназійний період (1851 – 1858 рр.), студентські роки (1858 – 1864 рр.) та громадівський період (1865 – 1904 рр.).

Визначальний вплив на формування світогляду майбутнього подвижника української культури в дитячі роки мали родинне оточення та інтелектуальна атмосфера, що його оточували. Життєва позиція М. Старицького грунтувалася на прадавніх традиціях родин Лисенків і Старицьких, де дотримувались українських звичаїв та обрядовості. Зростаючи у сім’ї Лисенків, Михайло Старицький з ранніх літ проявляв інтерес до українського фольклору та народних традицій, що безумовно вплинуло на формування його самоіденфікації.

Під час навчання в Полтавській гімназії (1851 – 1858 рр.) Михайло Петрович починає цікавитися історією України, а особливо козацькою добою. Під впливом роману П. Куліша “Чорна рада” у М. Старицького формується інтерес до історичної прози. Починаючи з гімназійних років, М. Старицький знайомиться з демократичними ідеями, реалізація яких знайшла своє відображення в театральній діяльності та творчій спадщині.

Протягом навчання у Харківському (1858 – 1859 рр.) та Київському університетах (1860 – 1864 рр.) під впливом українського фольклору, творів Т. Шевченка, І. Котляревського, Марка Вовчка, П. Куліша відбувається завершення формування демократичного світогляду і становлення М. Старицького як національно свідомої та громадсько-активної особистості. В цей період життя письменник робить свідомий вибір на користь українства і присвячує йому всю подальшу творчість і діяльність.

На громадівський період життя (1865 – 1904 рр.) припадає найактивніша національно-культурна діяльність Михайла Петровича, яка була зосереджена в поетичній та перекладацькій творчості, у театрально-професійних та драматургійних здобутках, а також написанні історичної і соціально-побутової прози. Саме в цей період, завдяки активній громадській позиції української націосвідомо-творчої інтелігенції, було зроблено значні досягнення у теоретичному, організаційному та практичному плані щодо популяризації української національної ідеї; формуванню націосвідомості українства. На початковому етапі свого громадівства Михайло Старицький підтримував дружні стосунки з Михайлом Драгомановим, який і залучив М. Старицького до активної перекладацької й літературної діяльності. У громадських справах М. Старицький не обмежував себе лише перекладами, а навіть став редактором і видавцем власного альманаху “Рада”, в якому вперше було надруковано твори П. Мирного “Повія” і І. Нечуя-Левицького “Микола Джеря”.

У дисертації досліджено вплив культурно-мистецького оточення сучасників М. Старицького на його національно-культурницьку діяльність. Найактивніші діячі Київської громади мали визначальний вплив на розвиток театрального таланту М. Старицького. Разом із сестрами Ліндфорс і Миколою Лисенком Михайло Петрович бере активну участь в організації та роботі студентського гуртка, взявши на себе обов'язки режисера. Всі вистави, які готував М. Старицький, проходили з аншлагами та мали гарні збори, але виручені кошти витрачалися на оренду театру та допомогу голодним, що засвідчує високий громадський обов'язок акторів і їхнього режисера.

Активна громадська позиція М. Старицького сприяла його знайомленню та налагодженню співпраці з М. Кропивницьким, М.Саксаганським і М. Заньковецькою. Розуміючи значення театру для формування української самосвідомості, М. Старицький приязно ставився до майбутніх корифеїв, допомагав їм із костюмами та декораціями, почав працювати над репертуаром для трупи М. Кропивницького. Саме на прохання членів Старої громади М. Старицький погодився стати антрепренером першої української професійної театральної трупи, яку раніше очолював М.Кропивницький. Будучи патріотично налаштованим громадянином, М. Старицький виявився основним продюсером свого театрального колективу.

Після завершення театральної діяльності Михайло Петрович не залишав громадські справи. Він постійно брав участь в організації і проведенні вечорів вшанування пам'яті Тараса Шевченка, виступав із власними творами або декламував вірші з “Кобзаря”. Незважаючи на хворобу серця, М. Старицький взяв участь у відкритті пам'ятника І. Котляревському у Полтаві 1903 р.

Отже, громадська діяльність Михайла Старицького була вирішальним чинником розкриття його творчого таланту. Ставши членом Київської громади М. Старицький почав активно працювати над перекладами українською мовою творів зарубіжних письменників та над упорядкуванням українського словника. Активна громадська позиція митця спрямовувалась на розвиток української культури, що переживала національне відродження в другій половині XIX ст., оскільки його перекладацька, літературно-драматургічна і театральна справа пройняті націотворчими ідеями.

Третій розділ “Культурницька діяльність М. Старицького в контексті українського національного відродження другої половини XIX ст.” присвячений глибокому аналізу літературної, драматургійної та театральної діяльності М. Старицького.

Під час українського національного відродження другої половини XIX ст . Михайло Старицький проявив себе як талановитий прозаїк, драматург і театральний діяч. Історична проза М. Старицького була спрямована на пробудження національної свідомості українського народу, оскільки зміст романів класика засвідчує масовий козацький героїзм у роки Національно-визвольної війни Б. Хмельницького. Українське козацтво в історико-пригодницьких романах М. Старицького виступає захисником держави й народу, що виборює свою незалежність. Михайло Петрович засуджує соціальні утиски, конфесійне насильство, наголошує на значенні знань та

освіти у формуванні національної та громадянської самосвідомості. Визначальною рисою прози М. Старицького як майстра історико-пригодницького роману є поглиблення психологічного аналізу та використання зображувальних можливостей жанру для розкриття внутрішнього, приватного життя особистості.

Провідне місце у творчій спадщині М. Старицького займають такі історичні романи як трилогія “Богдан Хмельницький”, дилогія “Молодість Мазепи”, “Останні орли” “Розбійник Кармелюк”. Проаналізувавши архів письменника, епістолярій його сучасників, зміст романів, доходимо до висновку, що твори написано на основі детальних досліджень М. Старицьким історичних джерел: документів, козацьких літописів, спогадів, щоденників та українського фольклору. Працюючи над цими творами М. Старицький користувався всіма на той час відомими історичними дослідженнями доби козацтва та національно- визвольної війни Б. Хмельницького. Насамперед це праці українських істориків М. Костомарова, П. Куліша, В. Антоновича, Д. Яворницького та російських і польських авторів, що засвідчує дотримання письменником історичної правди у художніх творах. Інтерпретуючи історичні події художніми засобами літератури, М. Старицький долучається до наукових дискусій, де визначає свою точку зору із окресленої проблеми. Наприклад, письменник аргументовано спростував міф про “золотий спокій”, об'єктивно визначив та глибоко проаналізував причини національно-визвольної війни 1648 – 1657 рр. Використавши метод порівняльного аналізу історичних романів М.Старицького з писемними джерелами, науковими дослідженнями, дисертант дійшов висновке, що реконструкція письменником визначних подій історії українського козацтва відповідає історичній правді. Працюючи над великим обсягом історичних джерел, він дотримувався хронологічної послідовності їх зображення. При цьому М. Старицький не просто відтворив історичні події, слідуючи історичним джерелам, а й аналізував їх, зіставляв з історичними дослідженнями і використовував лише ті факти, що найбільш відповідали історичній правді. Письменник, прагнучи зберегти оптимальне співвідношення історичної правди і художнього домислу, враховував при цьому найменші деталі. Це стосується опису топографії битв, хронології подій , кількісного складу козацького і польського війська, зображення військового спорядження та ін.

Цінність історичної прози М. Старицького полягає у тому, що він один з перших зайнявся маловивченою на той час в історіографії проблемою становлення Української держави та проаналізував її такими напрямами: розкриття факторів, що сприяли формуванню державотворчої ідеї та реалізація її в життя, дослідження біографій видатних історичних постатей та зображення зовнішньої політики України. Висока оцінка романів і повістей М. Старицького на теми з історії України XVII – XVIII ст. вітчизняними істориками, насамперед, Д. Яворницького, засвідчує вміння автора працювати з історичними джерелами та інтерпретувати власне історичне бачення. Талант М.Старицького-прозаїка проявляється у його вміні висвітлювати конкретні історичні події і портрети героїв художніми засобами літератури.

Непохитна громадська позиція М.Старицького найбільше спостерігається в його театральній діяльності. Розуміння Михайлом Петровичем значення українського театру для формування модерної нації постійно спонукало митця дбати про оновлення театрального репертуару та сучасну постановку п'єс. Перший досвід драматургійної діяльності М. Старицький здобув, коли почав переробляти п'єси та інсценізувати прозові твори інших авторів. У дисертації встановлено, що, будучи антрепренером першої української професійної трупи, М. Старицький добре знав вимоги тогочасного театрального глядача, який прагнув урізноманітнення репертуару, але через брак часу для написання оригінальних творів він був змушений вдаватися до переробок та інсценізацій. Характерною ознакою переробок М. Старицького було те, що персонажі його творів набували історичної та національної визначеності, локальної конкретності, а твори ставали життєвішими, що надавало змогу глядачам відчути драму життя, побачити повноцінні людські характери, що діють за конкретних обставин.

Інсценізуючи прозові твори, М. Старицький з особливою увагою ставився до авторського задуму і тексту, щоб максимально зберегти ту частину першотвору, в якій розкривалася ідейно-естетична сутність, але закони сцени та специфіка написання драматичних творів змушували його втручатися у сюжет прозових творів та по іншому формувати образи окремих героїв. Інсценівки, зроблені М.Старицьким, виступають своєрідними інтерпретаціями, що допомагають глядачеві краще зрозуміти зміст оригінальних художніх творів.

Успіх талановитого драматурга М.Старицький здобув завдяки оригінальним драматичним творам на історичну та гостросоціальну тематику. Тонко відчуваючи смак театрального глядача, М. Старицький вдало поєднував гострі драматичні сюжети та сильні характери, чітке протиставлення характерів позитивних і негативних персонажів, використання монологів та діалогів як засобів самохарактеристики героїв та іншомовних слів, що передають колорит певної мови. Майстерність М. Старицького як драматурга полягала в тому, що він, пишучи оригінальні чи переробляючи чужі драми, крім законів сцени, інтересу глядача, досить часто радився з провідними акторами з приводу деяких образів або сюжетів. Драматургові не раз доводилося переробляти і навіть писати п'єси для М. Заньковецької. Драматургічна спадщина М. Старицького залишається актуальною й для сучасного глядача, оскільки створена на реальних історичних подіях з урахуванням широких культурних надбань українського народу.

Характерною рисою театральної діяльності М. Старицького був неабиякий талант і професійний досвід антрепренера (керівника), режисера та драматурга, що дозволив очолити йому першу українську професійну трупу та прославити її у багатьох регіонах Російської імперії. Розвитку українського професійного театру М. Старицький присвятив 25 років свого життя, починаючи з роботи режисера аматорського театрального колективу та закінчуючи керівником професійної трупи. Вагомою ознакою театральної справи М. Старицького була його меценатська діяльність. Під час дослідження

було встановлено, що М. Старицький продав власний маєток і всі кошти вклав у розвиток своєї трупи. Достатня фінансова підтримка сприяла розширенню особового складу колективу, на службу було запрошено нових акторів, організовано хор та оркестр. Для акторів пошили нові костюми та замовили декорації. Використання під час театральних постановок народного ансамблю, супроводу духового оркестру та хору засвідчили креативність мислення М. Старицького, забезпечивши йому славу реформатора театральної справи. Працюючи антрепренером, М. Старицький постійно відстоював і захищав права українського театру в Російській імперії. Виступивши з доповіддю на Першому Всеросійському з'їзді сценічних діячів у Москві 1897 р., він закликав зняти обмеження щодо українського театру і драматургії. Підтвердженням режисерських здібностей митця є те, що поставлені ним вистави користувалися великою популярністю у таких культурних імперських центрах як Москва і Петербург. Крім того, з режисерської школи М. Старицького вийшли справжні корифеї українського театру (М.Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька та ін.), які пізніше стали керівниками власних професійних труп на зразок М. Старицького.

Таким чином, національно-культурницька діяльність Михайла Старицького була спрямована на розвиток української літератури, драматургії та театральної справи. Історична проза М. Старицького була спрямована на пробудження національної свідомості українського народу, оскільки зміст романів класика вказує на масовий козацький героїзм у роки Національно-визвольної війни Б. Хмельницького. Розуміння Михайлом Петровичем значення українського театру для формування модерної нації, постійно спонукало митця дбати про оновлення театрального репертуару та сучасну постановку п’єс. Успіх талановитого драматурга М. Старицький здобув завдяки оригінальним драматичним творам на історичну та гостросоціальну тематику. Використання під час театральних постановок народного ансамблю, супроводу духовного оркестру та хору, засвідчили креативність мислення М. Старицького, забезпечивши йому славу реформатора українського професійного театру.

Проведене дослідження дозволило дійти таких **висновків:**

– В українській історіографії національно-культурницька та громадська діяльність Михайла Старицького досліджувалась лише крізь призму окремо взятих аспектів творчої спадщини митця. Зокрема, українська історіографія дорадянського періоду (друга половина XIX ст. – початок XX ст.) представлена працями літературно-критичного характеру, в яких проаналізовано літературно-драматургічну діяльність письменника-драматурга М.Старицького. Радянська ж історична наука представлена працями, в яких проведено літературно-критичний аналіз історичної прози письменника; у вступних статтях до художніх творів Михайла Петровича висвітлено його життєво-творчий шлях. Сучасна українська історіографія представлена роботами, що ґрунтовно аналізують громадсько-політичну і національно-культурницьку діяльність М. Старицького, але відзначена відсутністю спеціального дослідження щодо заявленої нами проблеми. Однак, наявна

архівна джерельна база та історіографічні напрацювання дозволяють здійснити комплексне дослідження означеної проблеми.

–Зростаючи у родині Лисенків, Михайло Старицький з ранніх літ проявляв цікавість до українського фольклору та народних традицій, що безумовно вплинуло на формування його національної самоідентифікації. Під час навчання в Полтавській гімназії (1851 – 1858 рр.) Михайло Петрович починає цікавитися історією України, а особливо козацькою добою. Під впливом роману П. Куліша "Чорна рада" в М. Старицького формується інтерес до історичної прози. Починаючи з гімназійних років, М. Старицький знайомиться з демократичними ідеями, реалізація яких знайшла своє відображення в театральній діяльності та творчій спадщині. Протягом навчання у Харківському (1858 – 1859 рр.) та Київському університетах (1860 – 1864 рр.) відбувається завершення формування демократичного світогляду і становлення М. Старицького як національно свідомої та громадсько-активної особистості.

На громадівський період життя (1865 – 1904 рр.) припадає найактивніша національно-культурна діяльність Михайла Петровича, що зосереджувалась у поетичній та перекладацькій творчості, у театрально-професійних та драматургійних здобутках, а також написанні історичної та соціально-побутової прози. Саме в цей період, завдяки активній громадській діяльності української національно-творчої інтелігенції було зроблено значні досягнення у теоретичному, організаційному та практичному плані щодо популяризації української національної ідеї, формуванні національності українства.

–Національно-культурницька діяльність М.Старицького зазнала значного впливу родини Лисенків і таких визначних громадсько-політичних і культурних постатей як М.Костомаров, П.Куліш, М. Драгоманов, М. Заньковецька і Д. Яворницький.

Провідну роль у залученні малого Старицького до читання книжок мав його дідусь по матері Захарій Йосипович Лисенко. Під впливом дядька Олександра Лисенка М.Старицький захоплюється історією козаччини, українським фольклором та мовою. Та найбільший вплив на творчу діяльність М. Старицького серед членів родини Лисенків мав його троюрідний брат Микола. З ініціативи М. Лисенка М. Старицький написав ряд лібрето на музику брата.

Вагомий вплив М. Костомарова прослідковується у формуванні та становленні національної свідомості М. Старицького. Історичні праці М. Костомарва (стаття «Две русские народности» та монографія "Богдан Хмельницький") слугували своєрідним поштовхом та історичним джерелом для написання історичної прози М. Старицького. Під час навчання в Полтавській гімназії М. Старицький захоплюється історичною прозою П. Куліша. М.Старицький був вражений чіткістю та яскравістю змальованих у «Чорній раді» сюжетів. Тому й не дивно, що під час написання історичної прози М. Старицький орієнтувався на стильові особливості творчої спадщини П. Куліша. Елементи романтизму та «готичний досвід», що домінували у творчості П. Куліша, були запозичені М.Старицьким та чітко

прослідковуються у його істричній прозі.

Остаточно утвердитися на позиціях української національної самобутності М. Старицькому допоміг М. Драгоманов, котрий виступив його наставником в умовах імперської реакції. М.Драгоманов залучив М. Старицького до активної громадської діяльності, яка проявилася у його перекладацькій та літературній творчості. Ставши членом Київської громади, М. Старицький вбачав у постаті М. Драгоманова свого політичного лідера, котрий міг очолити український національно-визвольний рух. Однак, М. Старицький, на відміну від М.Драгоманова, був прихильником не радикальних ідей, а поміркованої політики, яка проявлялася у його культурницькій діяльності.

Історичні погляди М.Старицького сформувалися під впливом історичних праць Д. Яворницького, з котрим М. Старицький підтримував дуже тісні взаємини. Неперевершений знавець козацької історії, Д. Яворницький був багатогранною особистістю, вважаючи М. Старицького одним із найбільш освічених представників вузького українського літературного кола, він виступав і критиком, і рецензентом, і консультантом письменника, і надихав його до подальшої творчості підказуючи нові сюжети для творів. Від Д. Яворницького М. Старицький перейняв принцип історичної достовірності у відтворенні життя та побуту козаків та певну ідеалізацію усіх сторін життя козацтва.

У театральній та драматургічній діяльності МСтарицького М. Заньковецька відіграла ключову роль. Її мистецький хист, на думку М. Старицького, міг стати запорукою відродження українського театру та піднести українське театральне мистецтво на новий, якісно вищий рівень. Саме тому драматург М. Старицький особисто піклувався про репертуар Заньковецької, писав оригінальні п’єси та переробляв чужі під її мистецький образ. М. Заньковецька зіграла п’ятнадцять ролей у п’єсах М. Старицького на комедійну, музичну, драматичну, історичну та психологічну тематику.

– Участь М. Старицького у діяльності Київської громади у 60 – 80-х роках XIX ст. була вирішальним фактором його становлення як громадсько-політичного та культурного діяча. Вона сприяла, по-перше, початку його літературної творчості, зокрема заняттям перекладацькою діяльністю; по-друге, проявити себе вмілим режисером, організатором аматорського театрального гуртка, що разом з іншими чинниками сприяло становленню українського професійного театру, а згодом і дозволило очолити першу професійну українську трупу; по-третє, розвитку драматургічного таланту М. Старицького; по-четверте, формуванню суспільно-політичного світогляду митця. Таким чином, громадська діяльність М. Старицького слугувала своєрідним каталізатором його національно-культурницької діяльності, яка пройнята націотворчими ідеями.

– Національні мотиви літературної діяльності М. Старицького чітко проявлялися під час написання прозових творів на теми з історії України. У своїх історичних романах та повістях письменник прагнув вплинути на формування здорової народної моралі й етики, пробудити громадянську

національну свідомість, спонукати до свідомого вибору життєвої позиції. Наголошуючи на ролі народу в історії як носія високих моральних якостей, М. Старицький возвеличує масовий героїзм визвольної війни, водночас проголошуючи антимілітаристські заклики.

Відтворюючи історичні події часів козаччини, М. Старицький вдало поєднує романтичні, реалістичні та просвітительські тенденції. Останні проявляються у тому, що автор виступає проти соціальних утисків, конфесійних насильств, наголошуючи на значенні знань та освіти у формуванні національної та громадянської самосвідомості. Визначальна риса прози М. Старицького, як майстра історико-пригодницького роману, проявляється у поглибленому психологічному аналізі та використанні зображувальних можливостей жанру для розкриття внутрішнього й приватного життя особистості. Основною стильовою ознакою всіх етапів творчості М. Старицького як прозаїка є своєрідне відтворення суспільного життя через призму конкретної індивідуальної долі.

– Новаторство М. Старицького у драматургії полягало у збагаченні її новими темами, сюжетами, навіть у кількісному їх зростанні. Адже М. Старицький – автор 33-х п’єс, більшість з яких є оригінальними, від водевілю “Як ковбаса та чарка, то минеться сварка” (1872 р.) до драми “Крест жизни” (1901 р.). Крім того, виступаючи у Москві на Першому Всеросійському з’їзді сценічних діячів, він порушив питання про стан української драматургії, зрівняння українських театральних труп з російськими, занесення в репертуари народних театрів українських п’єс і добився позитивних результатів.

Михайло Петрович мав неперевершений талант драматурга, оскільки дуже тонко відчував смак театрального глядача. Тому неодноразово вдавався до переробок чужих драматичних творів, які були малосценічними та не цікавили пересічного шанувальника театру. Наприклад, інсценізації прозових творів М. Гоголя виступали своєрідними авторськими інтерпретаціями, які полегшували сприйняття складних Гоголівських сюжетів. Незважаючи на те, що М. Старицький вдавався до вилучення деяких містичних персонажів, йому вдавалося зберегти гумористично-комічний ефект оригінальних творів.

Непересічне поєднання таланту театрального діяча й драматурга проявлялося у тому, що М. Старицький дбав про такі складові вистави як видовищність, інтрига, виразність і місткість ролей та вмотивованість вчинків дійових персонажів. Саме поглиблена соціально-психологічна проблематика переробок М. Старицького робила його п’єси цікавішими для тогочасного глядача. Максимальне зосередження уваги на побуті та зовнішній обстановці дії виступає засобом розкриття характерів дійових осіб, завдяки чому вони стають локально конкретними та історично-національно визначеними, а зміст творів ближчим до життя.

На справжній талант М. Старицького як драматурга вказують його оригінальні драматичні твори на історичну й соціально-побутову тематику, яким притаманні гострі драматичні сюжети й сильні характери, чітке протиставлення характерів і позитивних та негативних персонажів,

використання монологів та діалогів як засобів самохарактеристики персонажів та іншомовних слів, що передають колорит певної мови. Драматургічна спадщина М. Старицького розкриває реальні історичні події та вагомі культурні надбання українського народу, чим виразно підкреслює національні мотиви культурницької діяльності митця.

– Як антрепренер театральної трупи, М. Старицький виступив новатором і реформатором у театральному і режисерському мистецтві. Першими інноваціями М. Старицького як керівника було створення театрального хору та оркестру. В українському театральному мистецтві М. Старицький виявився основоположником і пропагандистом ансамблевої вистави – найвищого на той час досягнення театральної культури. Високомистецький ансамбль під керівництвом М. Старицького користувався великою популярністю глядачів, оскільки спектаклям були притаманні почуття художньої міри, відсутність перебільшень, простота та природність поведінки акторів на сцені. Ефектність вистав трупи М. Старицького забезпечувалася цілісним враженням, що досягалося шляхом повної відповідності гри дійових осіб та правильним співвідношенням усіх частин п’єси. На потужному виховному потенціалі п’єс українського театру неодноразово наголошували зарубіжні театральні критики .

Як режисер М. Старицький приділяв багато уваги опрацюванню ролей, і його особисте захоплення виконанням ролей передавалось усім акторам та було запорукою невимушеної гри на сцені. Саме тому такий підхід до кожного актора сприяв розвитку його сценічних здібностей, і п’єси М. Старицького вирізнялися надзвичайною злагодженістю дій акторів та високим художнім рівнем виконання. Театральна діяльність М. Старицького (зокрема його новації) сприяли становленню та розвитку українського професійного театру у другій половині XIX ст.

Статті у наукових періодичних фахових виданнях:

1. Радчук А.О. Михайло Старицький та Михайло Драгоманов: до історії взаємин / А.О. Радчук // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті: зб. наук. праць / ред. кол.: С.І. Світленко (відп. ред.) та ін. – Дніпропетровськ: Вид-во. Дніпропетр. нац. педагог. уні-ту імені Олеся Гончара, 2009. – Вип. 7. – С. 307 – 316.

2. Радчук А.О. Михайло Старицький та національно-культурний рух в Наддніпрянській Україні другої половини XIX ст. / А.О. Радчук // Література та культура Полісся: регіональні економічні, релігійні, освітянсько-наукові та культурно-мистецькі проблеми в загальноукраїнському контексті / Ред. кол.: Г .В. Самойленко (відп. ред. і упор.). – Ніжин: Вид-во. НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. – Вип. 57. – С. 262 – 270.

3. Радчук А.О. Михайло Старицький та Марія Заньковецька: до історії становлення українського професійного театру / А.О. Радчук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 6. Історичні науки: зб. наук. праць / Ред. кол.: В. Й. Борисенко, І. І. Дробот (відп. ред.). – К.: Вид-во. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. 7. – С. 153 – 160.

4. Радчук А.О. Михайло Старицький: повсякденність і творчість / А.О. Радчук // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В.М.Вашкевич. – К .: ВІР УАН, 2012. – Вип. 61. – С. 121 – 127.

5. Радчук А.О. Дмитро Яворницький і Михайло Старицький: до історії співпраці вченого та митця / А.О. Радчук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 6. Історичні науки: зб. наук. праць / Ред. кол.: В.Й. Борисенко, І.І. Дробот (відп. ред.). – К.: Вид-во. НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. – Вип. 9. – С. 218 – 223.

АНОТАЦІЇ

Радчук А. О. Національно-культурницька діяльність Михайла Старицького (1860 – 1904 рр.) – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ , 2013.

На основі широкої джерельної бази та сучасних методів дослідження проаналізовано національно-культурницьку діяльність Михайла Старицького. Дисертантом встановлено етапи формування і становлення М. Старицького як творчої особистості. У дисертації розкрито участь М. Старицького у діяльності Київської Старої громади, досліджено вплив культурно-мистецького оточення сучасників на його творчу діяльність. У контексті українського національного відродження другої половини XIX ст. досліджено внесок М. Старицького у розвиток вітчизняної літератури і драматургії, визначено новаторські заходи у розбудові українського професійного театру.

Ключові слова: М. Старицький, національно-культурне відродження, Київська громада, історична проза, драматургія, театр.

Радчук А.О. Национально-культурницкая деятельность Михаила Старицкого (1860 – 1904 рр.) – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Национальный п едагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2013.

В диссертации на широкой базе архивных документов и материалов впервые иследуеться национально-культурническая деятельность М. Старицкого. В ходе исследования были установлены и проанализированы этапы становления М. Старицкого как творческой личности. Диссертанту удалось выяснить, что еще с ранних лет М. Старицкий интересовался украинским фольклором и народными традициями. В гимназийные годы у М. Старицкого под влиянием исторического романа П. Кулиша «Чорная рада» формируеться интерес к истории Украины, особенно к истории казачества.

Диссертантом раскрыто участие М.Старицкого в деятельности Киевского Старого общества, доказано, что благодаря активной гражданской позиции М. Старицкому удалось достичь значительных успехов в театральной деятельности, а также реализировать свой талант переводчика, издателя,

драматурга и писателя.

Детально проанализированно влияние культурно-художественной среды современников М. Старицкого на его творческую деятельность. Родственные связи и дружеские отношения М. Старицкого с М. Лысенко сопутствовали раскрытию таланта драматурга, который писал либретто на музыку брата. За рекомендациями М.Драгоманова М.Старицкий начал переводить на украинский язык произведения русских и европейских писателей. Исторические взгляды М. Старицкого формировались под влиянием исторических трудов Д. Яворницкого, который являлся для писателя критиком, рецензентом и консультантом. От Д. Яворницкого М. Старицкий взаимствовал принцып исторической достоверности в реконструкции жизни и быта казаков, а также некую идеализацию всех сторон деятольности казаков. В театральной и драматургической деятельности М. Старицкого М. Заньковецкая сыграла ключевую роль, потому что драматург лично заботился о ее репертуаре, пишучи оригинальные и переделывая чужие пьесы под ее художественный образ.

В контексте украинского национального возрождения второй половины XIX в. определено вклад М.Старицкого в развитие отечественной литературы и драматургии, выделено новаторские мероприятия в театральной деятельности в ходе становления украинского профессионального театра. В своих исторических романах и повестях писатель пытался повлиять на формирование здравой народной морали и этики, побудить гражданское национальное сознание. Драматургия М. Старицкого раскрывает реальные исторические события и важные культурные достояния украинского народа, чем выразительно подчеркивает национальные мотивы культурнической деятельности драматурга. В истории украинского профессионального театра М. Старицький выступил основателем и пропагандистом музикально-танцевального спектакля.

Ключевые слова: М. Старицкий, национально-культурное возрождение , Киевское общество, историческая проза, драматургия, театр.

Radchuk A.O. The national-cultural activity of Mykhailo Starytskiy (1860 – 1904). – Manuscript.

The thesis for a Candidate's scientific degree in historical sciences, specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2013.

The national-cultural activity of Mykhailo Starytskiy is analyzed on the rich basis of archival materials and modern research methods. The candidate for a degree established the periods of Mykhailo Starytskiy's formation as a creative individuality. The Dissertation reveals M. Starytskiy's participation in the activity of Kyiv old society and researches into the influence of the contemporary cultural-artistic environment on his creative activity. In the context of the Ukrainian national renaissance of the second half of the XIX century, M. Starytskiy's contribution to the development of native literature and dramaturgy is shown, and the innovative arrangements in the theatrical activity during the process of the establishment of the

Ukrainian professional theatre are singled out.

Keywords: M. Starytskiy, national-cultural renaissance, Kyiv old society, historical prose, dramaturgy, theatre.